

Éric
Vuillard
Program
dňa

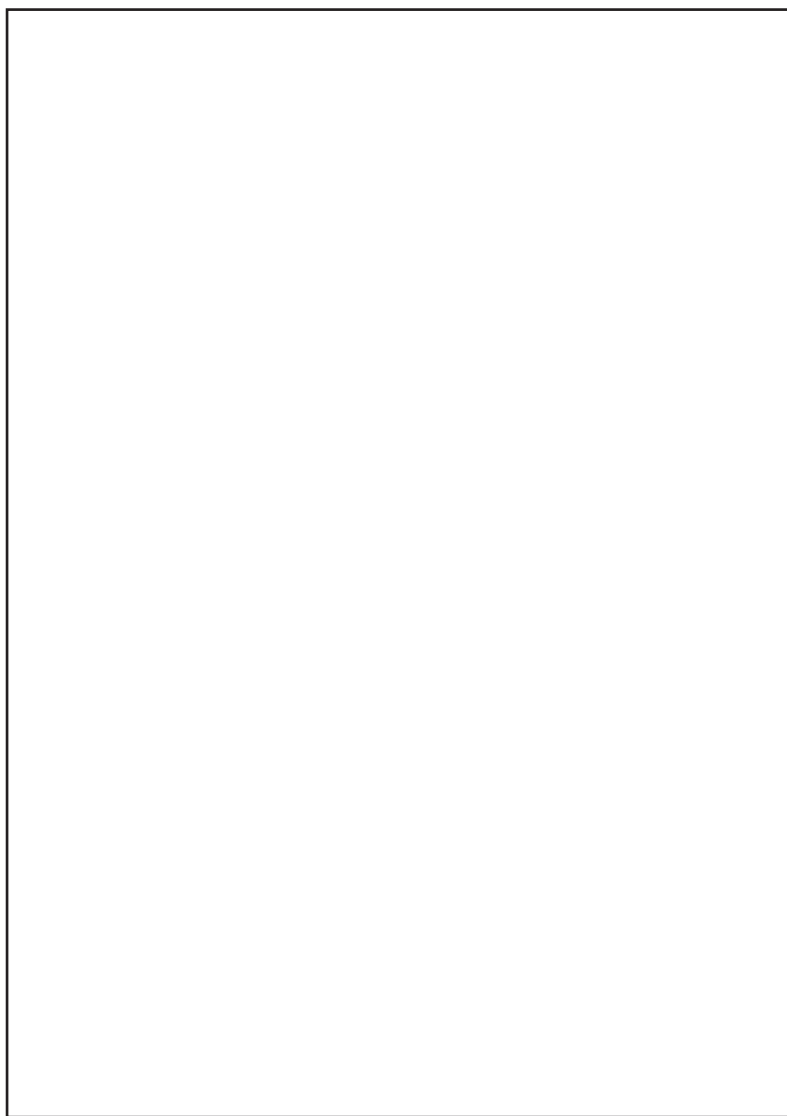
Cesta k moci je vydláždená peniazmi.
Originálny román, ktorý získal
Goncourtovu cenu.

SVETOVÁ PROZA

SVETOVÁ PRÓZA

Éric
Vuillard

Program dňa

Z francúzštiny preložil
IGOR NAVRÁTIL

slovar

Copyright © Actes Sud 2017

Published by arrangement with Lester Literary Agency

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2018

Translation © Igor Navrátil 2018

ISBN 978-80-556-3379-4

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Venujem Laurentovi Évrardovi

Tajné stretnutie

Slnko je chladné nebeské teleso. Jeho srdce tvoria ľadové ostne. Jeho svetlo nemá zľutovania. Vo februári sú stromy mŕtve, rieka ochromená, ako keby prameň už nechrlil vodu a more nevládalo zhltnúť jej viac. Čas zmeravie. Ráno nepočuť nijaký ruch ani spev vtáčaťa, nič. Potom zahučí auto, vzápätí ďalšie, a zrazu sú tu kroky, siluety, ktoré však nevidno. Intendant tri razy udrel na gong, ale opona sa nezdvihla.

Je pondelok, mesto znehybnelo za svojou hmlistou clonou. Ľudia odchádzajú do práce ako v iných dňoch, cestujú električkou, autobusom, tlačia sa na hornej plošine a potom sa v prenikavom chlade oddávajú sneniu. Dvadsiaty február v tom roku však nebol celkom obyčajný dátum. Napriek tomu väčšina z tých ľudí trávila predpoludnie hrdlačením, pohrúžená do veľkej uspokojivej ilúzie nazývanej práca, s tými drobnými gestami,

v ktorých sa sústreďuje mĺkva príhodná pravda a kde je celá epopeja našej existencie zhrnutá do horlivej pantomímy. Celý deň uplynul takto, pokojne a normálne. A zatiaľ čo každý z nich pendloval medzi domom a továrňou, medzi trhoviskom a malým dvorom, kde sa vešia bielizeň, a potom, večer, medzi kanceláriou a bistro, až sa napokon vrátil domov, veľmi ďaleko od uspokojivej práce, veľmi ďaleko od rodinného života, pred palácom na brehu Sprévy vystupovali z áut páni. Lokaji im s prehnanou úslužnosťou otvárali dvere a oni vychádzali zo svojich masívnych čiernych sedanov a defilovali jeden za druhým pod ťažkými pieskovcovými stĺpmi.

Boli dvadsiati štyria, vedľa mŕtvych stromov na brehu, dvadsaťštyri čiernych, gaštanovohnedých a jantárových zvrchníkov, dvadsaťštyri párov pliec vypchatých vlnou, dvadsaťštyri trojradových oblekov a rovnaký počet nohavíc so záhybmi a širokými manžetami. Do veľkého vestibulu paláca predsedu národného zhromaždenia prenikali tiene; lenže čoskoro už národné zhromaždenie nebude, ani predseda už nebude, a o niekoľko rokov už nebude dokonca ani parlament, iba halda dymiacich sutín.

Práve teraz opúšťa hlavy dvadsaťštyri plstených klobúkov, ktoré odhaľujú dvadsaťštyri lysých lebiek alebo korunky bielych vlasov. Prv než všetci účastníci vyjdú na scénu, dôstojne si podajú ruky. Sú tam, vo veľkom vestibule, ctihodní zámožní patricijovia; prehodia navzájom zopár žartovných, úctivých slov; povedali by ste, že ste svedkami trochu škrobeného úvodu nejakej záhradnej slávnosti.

Dvadsaťštyri siluet svedomito prekoná prvé rameno schodov, potom hltajú jeden za druhým stupne schodiska a s rukou pevne zvierajúcou medenú tyč zábradlia sa s privretými očami šplhajú nahor akoby po hrbce neviditeľného suchého lístia, pričom nevenujú čo len jeden obdivný pohľad ani malým kužeľom balustrády, ani klenbe. Cez malé dvere ich zavedú doprava a tam po niekoľkých krokoch na šachovnicovej dlažbe vyjdú nahor po tridsiatich schodoch vedúcich na druhé poschodie. Nevie, kto kráča v zástupe prvý, a vlastne na tom ani nezáleží, keďže tí dvadsiati štyria musia robiť presne to isté, ísť tou istou cestou, zabočiť doprava, obísť schodiskový priestor a napokon zabočiť vľavo a cez dokorán otvorené krídlové dvere vojsť do salóna.

Hovorí sa, že literatúra si môže dovoliť všetko. Mohol by som ich teda nechať donekonečna chodiť dookola po Penroseovom schodisku, takže by už nikdy nemohli vyjsť hore ani zísť dolu, ustavične by robili súčasne jedno i druhé. A je to vlastne tak trochu účinok, aký majú na nás knihy. Doba slov, pevná alebo tekutá, nepriepustná alebo prepchatá, hutná, natiahnutá, zrnitá ochromuje pohyby, zmrazuje. Naše postavy sú v paláci navždy ako v nejakom zakliatom zámku. Len sa pozrite: už od vstupu dovnútra sú ako omráčení, skamenení, znehybnení. Dvere sú otvorené a súčasne zavreté, imposty ošúchané, obité, zničené alebo nanovo namaľované. Schodiskový priestor sa ligoce, ale je prázdny, luster sa trbliece, ale je mŕtvy. V jednom okamihu sme súčasne všade. Takto vyšiel Albert Vögler po schodoch na prvé odpočívadlo a tam si priložil ruku k odopínaciemu golieru, lebo sa

potil, pot z neho dokonca kvapkal tak, až Vögler pocítil ľahký závrat. Pod obrovským lampiónom, ktorý osvetľuje ramená schodov, si upraví vestu, rozopne na krku gombík a narovná si odopínací golier. Na odpočívadle si urobil zastávku možno aj Gustav Krupp a súcitne niečo povedal Albertovi, nejakú drobnú múdrosť o starobe, skrátka a dobre, dal mu najavo spolupatričnosť. Potom Gustav opäť vykročil a Albert Vögler tam ešte chvíľu pobudol, sám pod lustrom, pod veľkou rastlinou potiahnutou zlatom, s obrovskou svetelnou guľou uprostred.

Napokon vstúpili do malého salóna. Wolf-Dietrich, osobný tajomník Carla von Siemensa, chvíľu postál pri francúzskom okne a nechal blúdiť pohľad po tenkej vrstve námrazy pokrývajúcej balkón. Na chvíľu unikol pred tými podľými svetovými intrigami medzi bavlnené snehové vločky a motká sa v nich. A zatiaľ čo ostatní diškutujú a bafkajú cigary Montechristo, bavia sa o kapučíne, keďže jedni obľubujú jemnú chuť, iní zasa korenistú príchuť, všetci sú vyznávačmi cigár s obrovským priemerom, hrubým na dva palce, roztržito si stískajú obrúčky z rýdzeho zlata, on, Wolf-Dietrich, pred oknom sníva, vznáša sa medzi holými konármi a plaví sa po Spréve.

Niekoľko krokov od neho Wilhelm von Opel obdivuje krehké sadrové sošky zdobiace plafón, pričom si striedavo nadvihuje a zase spúšťa veľké okrúhle okuliare. Ďalší z tých, ktorých rodina nám odpradáva vychádza v ústrety, od čias, keď jeden z jej členov začínal ako malý vlastník pôdy vo farnosti v Braubachu a ďalší jej príslušníci postupovali stále vyššie a vyššie ako výrobcovia elegantnej módy, nosiči nacistických symbolov, majite-

lia hospodárstiev a zodpovedných funkcií, neskôr vyšší úradníci, potom starostovia, až napokon Adam – ktorý vyšiel z nevyspytateľných útrobov svojej matky a postupne si osvojil všetky finesy strojného zámočníctva – zostrojil úžasný šijací stroj, ktorý predstavoval ozajstný začiatok oslnivého pôsobenia ich rodiny. Aj tak však nevynašiel nič iné. Prijal zamestnanie u istého fabrikanta, pozoroval veci okolo seba, tváril sa, že mu je všetko jedno, a potom trochu vylepšil modely. Oženil sa so Sophie Schellerovou, ktorá mu priniesla značné veno, a svoj prvý stroj pomenoval po svojej žene. Odvtedy sa výroba už len zvyšovala. Niekoľko rokov stačilo na to, aby sa šijacie stroje naplno využívali, aby ich doba úplne prijala a aby sa stali súčasťou ľudských zvyklostí. Ich ozajstní vynálezcovia prišli príliš skoro. Keď už mal Adam Opel úspech svojich šijacích strojov zaručený, vrhol sa do výroby velocipédov. Jednej noci však k nemu cez škáru medzi otvorenými dverami vkĺzol akýsi čudný hlas; vlastné srdce sa mu zdalo chladné, veľmi chladné. Neboli to vynálezcovia šijacieho stroja, ktorí prišli škamrať o autorské poplatky, a neboli to ani jeho robotníci, ktorí sa domáhajú svojho podielu zo zisku; bol to Boh, ktorý sa dožadoval jeho duše. A on mu ju musel odovzdať.

Podniky však neumierajú tak ako ľudia. Sú to tajomné telá, ktoré sa nikdy nepominú. Značka Opel naďalej predávala bicykle, potom automobily. Keď zomrel jej zakladateľ, firma mala už tisícpäťsto zamestnancov. A ďalej sa rozrastala. Podnik je ako osoba, ktorej všetka krv stúpa do hlavy. Nazýva sa to právnická osoba. Jej život trvá oveľa dlhšie ako ten náš. A tak v onen deň, 20. febru-

ára, keď Wilhelm rozjíma v malom salóne v paláci predsedu Reichstagu, spoločnosť Opel je už stará dáma. Dnes je to už len ríša v inej ríši a už má len veľmi vzdialený vzťah so šijacími strojmi starého Adama. A ak je spoločnosť Opel veľmi bohatá stará dáma, je aj taká stará, že si ju už takmer ani nevšimnete, stala sa súčasťou okolitej krajiny. V súčasnosti je spoločnosť Opel totiž oveľa staršia ako mnohé štáty, staršia než Libanon, staršia než samotné Nemecko, dokonca staršia než väčšina afrických štátov, staršia než Bhután, kde sa bohovia stratili v oblakoch.

Masky

Takto by sme sa mohli postupne priblížiť ku každému z tých dvadsiatich štyroch pánov, ktorí vchádzajú do paláca, zľahka sa dotknúť ich goliera, uzla na kravate, na chvíľku sa stratiť v ich obhrýzaných fúzoch, zasnívať sa medzi jemnými prúžkami na ich sakách, ponoriť sa do ich smutných očí a tam, v hĺbke žltého a pichľavého kvetu arniky, by sme našli rovnaké malé dvere; potiahli by sme za povraz zvončeka a znova by sme sa vrátili do čias, kde by sme mali právo na rovnaký sled manévrov, krásnych sobášov, pochybných operácií – monotónny výpočet ich výnimočných výkonov.

Toho 20. februára Wilhelm von Opel, Adamov syn, si kefkou definitívne odstránil zaschnutý olej usadený pod nechtami, natrvalo zaparkoval svoj velocipéd, zabudol na svoj šijací stroj a pred priezviskom si začal uvádzať šľachtickú partikulu, ktorá zahŕňa celú ságu jeho

rodiny. Z výšky svojich šesťdesiatich dvoch rokov pokračiava, pričom sa díva na hodinky. So zovretými perami sa rozhlíadne okolo seba. Hjalmar Schacht urobil kus dobrej práce – čoskoro bude vymenovaný za riaditeľa Reichsbanky a za ministra hospodárstva. Okolo stola sa zišli Gustav Krupp, Albert Vögler, Günther Quandt, Friedrich Flick, Ernst Tengelmann, Fritz Springorum, August Rosterg, Ernst Brandi, Karl Büren, Günther Heubel, Georg von Schnitzler, Hugo Stinnes ml., Eduard Schulte, Ludwig von Winterfeld, Wolf-Dietrich von Witzleben, Wolfgang Reuter, August Diehn, Erich Fickler, Hans von Loewenstein zu Loewenstein, Ludwig Grauert, Kurt Schmitt, August von Finck a Dr. Stein. Zažívame nirvánu priemyslu a finančníctva. Teraz sú všetci ticho, veľmi poslušní, trochu otrávení z takmer dvadsaťminútového čakania; dym z hrubých cigár ich pichá v očiach.

Niekoľko tieňov sa zastaví pred zrkadlom a akoby v smútočnom rozjímaní si napraví uzol na kravate; v malom salóne si urobí pohodlie. V jednej zo svojich štyroch kníh o architektúre Palladio na istom mieste dosť nejasne definuje salón ako prijímaciu miestnosť, ako javisko, kde sa odohrávajú vaudevilly našej existencie; ako v slávnej vile Godi Malinverni, počnúc sálou Olympu, kde nahí bohovia šantia medzi falošnými zrúcaninami, cez Venušinu sálu, kde dieťa a páža unikajú cez slepé namaľované dvere, po hlavný salón, kde sa nad vchodom v ozdobnom orámovaní nachádza koniec modlitby: „A zbav nás zlého.“ Lenže v paláci predsedu národného zhromaždenia, kde sa konala naša malá recepcia, by ste takýto nápis hľadali márne; nebolo to na programe dňa.

Pod vysokým stropom pomaly uplynulo niekoľko minút. Prítomní si vymenili úsmevy. Potom otvorili kožené aktovky. Schacht si každú chvíľu nadvihoval elegantné okuliare a škrabkal si nos, s jazykom vysunutým medzi pery. Pozvaní hostia naďalej spôsodne sedeli a upierali k dverám malé račie oči. Medzi kýchnutiami bolo počuť šepot. Nieкто si roztvoril vreckovku, nosové dierky v tichu trúbili, potom sa všetci utíšili a trpezlivo čakali na začiatok rokovania. A v rokovaní sa títo páni vyznali, každý z nich bol v nejakej správnej alebo dozornej rade, všetci boli členmi nejakej zamestnávateľskej asociácie. Nehovoriac už o neblahých rodinných stretnutiach tohto prísneho a nudného patriarchátu.

Gustav Krupp na poprednom mieste si prechádza rukavicou po rumenej tvári, obradne smrká do šnup-tichla, má nádchu. Jeho jemné pery s pribúdajúcimi rokmi začínajú pripomínať opačne obrátený kosák mesiaca. Na tvári má smutný a znepokojený výraz; v prstoch mechanicky obracia krásnu zlatú obrúčku cez hmlu svojich nádejí a kalkulácií – a je možné, že preňho majú tie slová jediný význam, ani čo by sa pomaly ako zmagnetizované pospájali jedno s druhým.

Vtom dvere zaškrípu, drevená dlážka zavrzga; z predsiene dolieha vrava. Dvadsaťštyri jašterov sa zdvihne na zadné nohy a všetci stoja rovno ako sviece. Hjalmar Schacht prehltnie sliny, Gustav si napraví monokel. Za krídlami dverí počuť pritlmené hlasy, potom šušotanie. A napokon vstúpi do sály usmiaty predseda Reichstagu; je to Hermann Göring. Pre nás to však vôbec nie je pre-

kvapenie, práve naopak: je to vlastne celkom banálna udalosť, rutina. Vo svete obchodovania nie sú stranické spory ničím výnimočným. Politici a priemyselníci majú vo zvyku stretávať sa.

Göring teda urobil obchôdzku, s každým prehodil pár slov a každému svojou dobráckou labou stisol ruku. Predseda Reichstagu ich však neprišiel iba privítať; zamrmle pár uvítacích slov a vzápätí spomenie nadchádzajúce voľby s dátumom 5. marca. Dvadsaťštyri sfíng ho pozorne počúva. Blížiaci sa volebná kampaň bude rozhodujúca, vyhlási predseda Reichstagu, treba skončiť s nestabilným režimom; ekonomická aktivita si vyžaduje pokoj a róznosť. Dvadsaťštyri pánov zbožne pokýve hlavou. Elektrické sviečky v lustri blikocú, veľké slnko namaľované na strope žiari silnejšie než pred chvíľou. A ak nacistická strana získa väčšinu, dodáva Göring, tieto voľby budú posledné na najbližších desať rokov; a dokonca – dodá so smiechom – aj na sto rokov.

Radmi zúčastnených prebehlo súhlasné zavlnenie. V tej istej chvíli zaškrípali dvere a do salóna konečne vošiel nový kancelár. Tí, čo sa s ním nikdy nestretli, boli naňho zvedaví. Hitler sa usmieval, bol uvoľnený, vôbec nepôsobil tak, ako si ho predstavovali, bol prívetivý, dokonca príjemný, oveľa príjemnejší, než by si o ňom boli mysleli. Pre každého mal slovo-dve vďaky, každému povzbudzujúco potriasol ruku. Keď sa predstavovanie skončilo, každý sa opäť usadil do svojho pohodlného kresla. Krupp sa nachádzal v prvom rade a nervóznym prstom si dľobkal do miniatúrnych fúzov; hneď za ním si vedúci predstavitelia firmy IG Farben, ale aj von Finck,

Quandt a niektorí ďalší naučene prekrížili nohy. Ozval sa chrapľavý kašeľ, na zemi zašramotil spadnutý vrchnák z pera. Ticho.

Všetci počúvali. Podstata prejavu by sa dala zhrnúť takto: treba skoncovať so slabým režimom, oddialiť komunistickú hrozbu, zrušiť odbory a umožniť každému majiteľovi podniku, aby sa vo svojej firme stal Führerom. Vystúpenie trvalo pol hodiny. Keď Hitler skončil, Gustav vstal, urobil krok dopredu a v mene všetkých pozvaných prítomných mu poďakoval za to, že konečne objasnil politickú situáciu. Kancelár absolvoval rýchle čestné kolo a vzápätí odišiel. Všetci mu zagratulovali, prejavili sa úslužne. Starým priemyselníkom sa zjavne uľavilo. Len čo sa Hitler vzdialil, vzal si slovo Göring a znova energicky sformuloval niektoré myšlienky, potom opäť pripomenul voľby 5. marca. Práve teraz sa naskytla jedinečná príležitosť dostať sa zo slepej uličky, v ktorej sa ocitli. Na to, aby spustili kampaň, však potrebovali peniaze; nacistická strana už nemala ani deravý groš a volebná kampaň sa blížila. Vtom Hjalmar Schacht vstal, usmial sa na zhromaždenie a vyhlásil: „A teraz, páni, treba načrieť do kasy!“

Táto výzva, nepochybne trochu povýšenecká, nebola pre tých mužov ničím výnimočným; boli zvyknutí na úplatky a na podpultové kšefty. Korupcia je nezrušiteľná položka v rozpočte veľkých podnikov, má niekoľko názvov – lobovanie, provízie, financovanie strán. Väčšina pozvaných teda okamžite poukáže niekoľko stotisíc mariek, Gustav Krupp daruje milión, Georg von Schnitzler štyristotisíc a takto sa nazbiera pekná suma. Toto stretnutie z 20. februára 1933, ktoré možno chápať ako

jedinečný moment v patronátnych dejinách, pristúpenie na neslýchaný kompromis s nacistami, je pre Kruppovcov, Opelovcov, Siemensovcov len celkom všednou epizódou v obchodnom živote, bežným výberom finančných prostriedkov. Všetci toto utiahnutie opaskov prežijú a v budúcnosti budú financovať viaceré strany podľa toho, aké výkony budú podávať.

Aby sme však lepšie pochopili, čo znamená stretnutie z 20. februára, aby sme porozumeli jeho významu pre večnosť, treba odteraz tých mužov nazývať ich menami. Pretože tí, čo sú tam, v paláci predsedu Reichstagu, v neskoré popoludnie 20. februára 1933, to už nie sú Günther Quandt, Wilhelm von Opel, Gustav Krupp, August von Finck; treba im dať iné mená. Pretože Günther Quandt je krycie meno, ktoré ukrýva niečo celkom iné ako korpuľentného chlapíka, čo si práve potahuje fúzy a pohodlne sedí na svojom mieste za čestným stolom. Za ním, tesne za ním, sa nachádza ináč impozantná silueta, ochranný tieň taký chladný a nepreniknuteľný ako kamenná socha. Áno, Quandtova postava, hrozivá a anonymná, vyčnieva nad všetkými celou svojou mocou a jemu samému dodáva meravosť masky, ale takej masky, ktorá sa na tvár prilepí lepšie ako jeho vlastná koža, a my si domyslíme: Accumulatoren-Fabrik AG, budúca Varta, ktorú poznáme, lebo právnické osoby majú svoje premeny, tak ako dávnoveké božstvá prijímali rozličné podoby a spájali sa s inými bohmi.

Také je teda pravé meno Quandtovcov, ich meno demiurga, pretože on, Günther, je len celkom malá kôpka z mäsa a kostí, ako vy a ja, pretože po ňom zasadnú

na trón jeho synovia a synovia jeho synov. Lenže trón, ten pretrvá, aj keď kôpka z mäsa a kostí už v zemi skysne. Takže tí dvadsiati štyria sa nevolajú ani Schnitzler, ani Witzleben, ani Schmitt, ani Finck, ani Rosterg, ani Heubel, ako nás nabáda matrika, aby sme tomu verili. Volajú sa BASF, Bayer, Agfa, Opel, IG Farben, Siemens, Allianz, Telefunken. Poznáme ich pod týmito menami. Poznáme ich dokonca veľmi dobre. Sú tu, medzi nami, s nami. Sú to naše autá, naše práčky, naše čistiace prostriedky, naše rádiá s budíkmi, poistenie nášho domu, batérie v našich hodinkách. Sú tu, všade, majú podobu vecí. Náš každodenný život je ich životom. Starajú sa o nás, odievajú nás, osvetľujú nás, prepravujú nás po cestách sveta, kolíšu nás. A tí dvadsiati štyria ujkovia prítomní v paláci predsedu Reichstagu toho 20. februára nie sú ničím iným len ich splnomocnencami, duchovenstvo veľkého priemyslu; sú to Pitáhovi kňazi. Stoja tam neochvejne ako dvadsaťštyri kalkulátorov pri pekelnej bráne.